

MÜŞTEREKLER, EKOLOJİ VE DAYANIŞMA BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET

DERLEYENLER

DENİZ YÜKSEKER - UĞUR TEKİN - YASEMİN AHİ - FIRAT KARÇAL

MÜŞTEREKLER, EKOLOJİ VE DAYANIŞMA BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET

Derleyenler: Deniz Yüksek - Uğur Tekin - Yasemin Ahi - Fırat Karçal

Yazarlar: Reyhan Atasü-Topcuoğlu, Zafer Çeler, Kutay Kutlu, Sinan Erensü, Bengü Kurtege Sefer, Sibel Özbudun, Sibel Vurkun Çavdar, Gaye Yılmaz, Thomas Fatheuer, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Derya Nizam, Gökhan Şimşek, Juliane Karakayalı, Stefanie Kron, Songül Sallan Gül, Özlem Kahya Nizam, Fırat Karçal, Taner Artan

Nika Yayınevi - 299

1. Baskı: Kasım 2025

Bu yayını Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

ISBN: 978-625-6520-81-3

Sertifika No: 48850

Kapak Tasarım: Ali İmren

Kapak Görseli: İnan Dağdelen

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

© Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Nika Yayınevi Basım Yayın Matbaacılık Dağıtım Reklam Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz. Kitaptaki yazıların her türlü hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaacılık

Sertifika No: 42488

Nika Yayınevi

Kültür Mah. Dr. Mediha Eldem Sokak

No: 55/2 Kızılay/Ankara

T: 0312 433 71 15

www.nikayayinevi.com.tr

info@nikayayinevi.com.tr

MÜŞTEREKLER, EKOLOJİ VE DAYANIŞMA BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET

•

DERLEYENLER

DENİZ YÜKSEKER - UĞUR TEKİN - YASEMİN AHİ - FIRAT KARÇAL

YAZARLAR

Reyhan Atasü-Topcuoğlu, Zafer Çeler, Kutay Kutlu, Sinan Erensü, Bengü Kurtege
Sefer, Sibel Özbudun, Sibel Vurkun Çavdar, Gaye Yılmaz, Thomas Fatheuer,
Aslıhan Aykaç Yanardağ, Derya Nizam, Gökhan Şimşek, Juliane Karakayalı,
Stefanie Kron, Songül Sallan Gül, Özlem Kahya Nizam, Fırat Karçal, Taner Artan

Nika Yayınevi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

MÜŞTEREKLER, EKOLOJİ VE DAYANIŞMA BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET 7
Deniz Yüksek, Uğur Tekin, Yasemin Ahi ve Fırat Karçal

BİRİNCİ BÖLÜM MÜŞTEREKLERİ SAVUNMAK

MÜŞTEREKLER VE SOSYAL HİZMET: HARDT–NEGRI, FEDERİCİ
VE OSTROM’DAN ÖĞRENMEK 19
Reyhan Atasü-Topcuoğlu

MÜŞTEREKLERİN GASPI VE İLKEL BİRİKİMİN SÜREKLİLİĞİ 39
Zafer Çeler

MÜŞTEREKLER KAVRAMINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE
TÜRKİYE’DE ÇEVRE ADALETİ MÜCADELELERİ 59
Kutay Kutlu

İKİNCİ BÖLÜM İKLİM ADALETİ, ÇEVRE MÜCADELELERİ VE SOSYAL HİZMET

DOĞANIN SOSYALLİĞİ, ADALETİN EKOLOJİSİ: ÇEVRE ADALETİ VE
SOSYAL HİZMETLER ARASINDAKİ RABİTA 95
Sinan Erensü

İKLİM ADALETİ HAREKETİNİ DUYGULAR SOSYOLOJİSİ VE TOPLUMSAL
CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN YENİDEN YORUMLAMAK 113
Bengü Kurtege Sefer

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL HAREKETLER: LATİN AMERİKA ÖRNEĞİ
BAĞLAMINDA İMKÂNLAR-SINIRLAR 131
Sibel Özbudun

YEREL ÇEVRE MÜCADELELERİNDE TOPLULUK KATILIMI VE GÜÇLENME:
KIRKLARELİ TERMİK SANTRAL KARŞITI ÇEVRE MÜCADELESİ ÖRNEĞİ 151
Sibel Vurkun Çavdar ve Reyhan Atasü-Topcuoğlu

SU KAYNAKLARININ TİCARİLEŞTİRİLMESİ VE MÜCADELELER	
Gaye Yılmaz	175

BUEN VIVIR – KAPİTALİST BÜYÜME MODELİNE ALTERNATİF BİR	
YERLİ HALK KAVRAMI	201
Thomas Fatheuer	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAYANIŞMA EKONOMİLERİ, KOOPERATİFLER VE SOSYAL HİZMET

YENİ BİR REFAH REJİMİNE DOĞRU: DAYANIŞMA EKONOMİLERİ VE	
SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ	207
Aslıhan Aykaç Yanardağ	

SOSYAL KOOPERATİFLERİN SOSYAL HİZMETLERDEKİ ROLÜ: İTALYA,	
YUNANİSTAN, HIRVATİSTAN VE SİRBİSTAN ÖRNEKLERİ	225
Derya Nizam	

HOPA TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ	239
Gökhan Şimşek	

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİLER VE GÖÇMENLERLE DAYANIŞMADA SOSYAL HİZMETİN ROLÜ

MÜLTECİ GÖÇÜ VE KURUMSAL IRKÇILIK BAĞLAMINDA	
SOSYAL ÇALIŞMA	243
Juliane Karakayalı ve Stefanie Kron	

MÜLTECİ KADINLARIN UYDU KENT DENEYİMLERİNDE DAYANIŞMANIN	
YİTİMİYLE GELEN KIRILGANLIKLAR	
Songül Sallan Gül ve Özlem Kahya Nizam	261

TÜRKİYE'DE GÖÇMENLERE YÖNELİK EMEK REJİMİNİ SOSYAL	
HİZMET PERSPEKTİFİYLE DÜŞÜNMEK	285
Fırat Karçal ve Taner Artan	

YAZARLAR HAKKINDA	303
-------------------------	-----

GİRİŞ: MÜŞTEREKLER, EKOLOJİ ve DAYANIŞMA BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET

Deniz Yüksekler, Uğur Tekin, Yasemin Ahi, Fırat Karçal

Elinizdeki kitap, 8-9 Kasım 2024'te 12'ncisi "Çoklu Krizler Çağında Sosyal Hizmet(ler)i Açmak: Mücadeleler ve Dayanışma" başlığıyla yapılan Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Düşünmek (SHYD) konferansında yapılan tartışmalardan yola çıkan bir derleme. Bu bir konferans kitabı değil; konferans bildirileri kitabı hiç değil. Dolayısıyla, yazarların bazıları konferans katılımcıları iken, bazıları ise kitabın temaları konusunda uzman olan araştırmacılar. Öncekiler gibi bu konferansın da amaçlarından biri, sosyal bilimlerde son yıllarda tartışılan konuları sosyal hizmet alanına taşımak ve sosyal hizmete ilişkin yeni perspektifler oluşmasına katkıda bulunmaktır. Konferansta yapılan sunumlarda ve tartışmalarda öne çıkan konular; (i) müştereklerin "çitlemelere" karşı savunulması, (ii) çevre hareketleri ve ekolojik adalet tartışmaları ile sosyal hizmet arasında bağlantılar kurulması ve (iii) kapitalist ekonomik sistemin işleyişinden kısmi kopmaları temsil eden dayanışma ekonomilerinin sosyal hizmetler alanında nasıl faydalı olabileceği idi. Konferansta ayrıca Kahramanmaraş depremlerinden sonra bölgede yaşanan sorunlar ve sosyal hizmet uygulamaları da ele alındı ancak kitapta bu konu yer almıyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında üretici güçler eşi görülmemiş şekilde büyürken, Batı toplumlarında refah devletleri oluştu. Sosyal hizmet sunumu ve eğitimi bu dönemde katlanarak büyüdü ve faaliyet alanlarını genişletti. 1970'lerdeki ekonomik kriz sonucunda refah devleti sarsıntıya uğrarken, sosyal devletin en önemli yapılarından olan sosyal hizmet de bir gerileme ve dönüşüm sürecine girdi. Devletler sosyal hizmet sunumuna ayırdıkları kaynakları azaltırken, hizmet sunumu giderek özelleşmeye ya da devlet dışı aktörlere devredilmeye başlandı. Türkiye'de ise 1950'lerde kurulmaya başlanan sosyal hizmet yapıları zaten çok cılızken, son on yıllarda sosyal hizmet alanı piyasa, aile ve devlet arasında salınmaya bırakıldı.

Sorun sadece kaynakların azalması da değil. Son 20-30 yılda doğal afetlerde ve ekonomik kriz dönemlerinde Küresel Kuzey'den Küresel Güney'e birçok ülkede insanlara yardım etmesi ve hizmet götürmesi gereken kamu kurumlarının çoğu zaman bu toplulukları yarı yolda bıraktığı görülüyor. Türkiye'de bunun en yakın ve en acı örneğini Kahramanmaraş depremlerinden sonra yaşadık. Pandemi döneminde, orman yangınlarından sonra, mevcut ekonomik kriz döneminde de benzer durumlar yaşıyoruz.

Bu küresel olgular karşısında sosyal hizmet uygulayıcıları ve araştırmacılarının, geçmişte refah devletlerinin oluşturduğu kurumların pratikleri dışında, devlet dışı alanlarda da yeni pratikler geliştirmek üzerine düşünmesi gerektiğine inanıyoruz. Dayanışmacı bir hayat tarzına dönük bakış açısıyla özgürleştirici eylemlerin önünü açan alanları ve ittifakları genişletmenin günümüzde sosyal hizmetin önemli bir görevi olduğunu düşünüyoruz. Alternatif projeler yaratmak için düşünce ve eylemlerde cesaret, belli bir iyimserlik, müracaatçılarla empati kurabilmek ve ilerici toplumsal aktörlerle işbirliği yapmak önem taşıyor. Sosyal adaleti sağlamak, insan haklarını korumak ve savunmasız, ötekileştirilmiş ve ezilen toplulukların güçlendirilmesi için yeni yaklaşımlar gerekiyor.

Bunun için, sosyal hizmetin diğer sosyal bilimlerle etkileşim içinde olması, yeni tartışmaları takip etmesi ve kendi içine kapalı olmaması lazım. Aynı zamanda sosyal hizmet, kırılgan toplum gruplarına sadece kriz anlarında müdahale eden bir uygulama alanı olmaktan çıkıp uzun erimli bakım, dayanışma ve yeniden inşa süreçlerinin parçası olmalıdır.

Bu bağlamda toplumsal hareketler büyük önem taşıyor. Sosyal hizmet tarihsel olarak sosyal adalet arayışındaki toplumsal hareketlerden hep etkilanmiş ve uygulamalarını bu hareketlerin talepleri ışığında şekillendirmiştir. Günümüzde farklı toplumsal hareketler; çevrenin tahribi, ekolojik adaletsizlikler, insanların ortak kullanımına açık olması gereken müştereklerin (hem doğa, hem kamusal alanlar ve kurumlar) yok olması, ırkçılık, ekonomik eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi pek çok alanda mücadele ediyor. Yeni sosyal hizmet alanlarının ve uygulamalarının işte bu toplumsal hareketlerden esinlenerek oluşturulması, kamu eliyle sunulan, hizmet alıcılarla hiyerarşik ilişkiler kuran sosyal hizmet anlayışının ötesine geçmesi gerekiyor.

Toplumsal hareketlerin yanı sıra, dayanışmayı temel alan pratiklerin ve kurumların nasıl oluştuğu da alternatif sosyal hizmet anlayışlarının inşası için değer taşıyor. Müştereklerin savunulması, ekolojik adalet, sosyal kooperatifler, göçmenlerin haklara ve hizmetlere erişimine destek olmak, bunların hepsi dayanışmayla ilgili.

Aslında COVID-19 pandemisinden bu yana yapılan SHYD konferanslarının ortak bir teması dayanışma oldu. *Bakım Manifestosu*’ndan esinle bakımı sadece birisine bakmak (*care for*) değil aynı zamanda ona ihtimam göstermek, değer vermek ve umursamak (*care about*) olarak tanımladığımız, sadece kendine değil topluma ve dünyaya ihtimam göstermeyi ele aldığımız iki konferans yaptık.¹ Bunu vurgulayan yazıların yer aldığı iki kitap yayınladık (Ahi vd., 2022; Tekin vd., 2024).

Bu kitapta ise, dayanışma ve toplumsal hareketler ekseninde dört ana temayı ele alıyoruz: Müştereklerin savunulması ve sosyal hizmet; ekolojik adalet ve çevre hareketleri ile sosyal hizmet arasındaki ilişki; sosyal hizmet sunumu için dayanışma ekonomilerinden yararlanma; ve son olarak göçmenlerin haklara ve hizmetlere erişiminde sosyal hizmetin rolü. Kitabı oluşturan dört bölümdeki on beş yazı, sosyal hizmet araştırmacıları, sosyologlar, antropologlar, siyaset bilimciler ve uygulayıcıların kaleminden çıktı. Çok farklı yaklaşımları olsa da yazıların hepsinde de doğal ve toplumsal müşterek alanların korunmasının hayatiyeti, çevresel ve sosyal adaletsizliklere karşı mücadele ve birbirimizle ve başkalarıyla dayanışma temaları öne çıkıyor. Müşterekler, çevre adaleti ve dayanışma ekonomileri konusundaki geniş bir literatürü tarayan ve sosyal hizmetle kavramsal bağlarını ortaya koyan yazılardan oluşan bu kitabın, sadece sosyal hizmet uzmanları ve araştırmacıları için değil, sosyal bilimciler için de bir başvuru kitabı olacağına inanıyoruz. Aşağıda kitaptaki yazıları kısaca tanıtıyoruz.

Kitabın Planı

Kitabın “Müşterekleri Savunmak” başlığını taşıyan *Birinci Bölüm*ündeki yazılar, müştereklerin sadece hava, su ve topraktan ibaret olmadığını, müştereklerin aslında toplumsal olarak üretilen bir olgu olduğu üzerinde duruyor. Bu bölümde müştereklerle sosyal hizmetin bağı da kuruluyor.

Kitabın ilk yazısında Reyhan Atasü Topcuoğlu bize, sosyal hizmetin sadece bir uygulama alanı olmadığını, eleştirel bilgi üretmenin de önemli olduğunu hatırlatıyor ve müşterekler konusunda son yıllarda sosyal bilimlerde yapılan tartışmaların sosyal hizmet için yeni ufuklar açabileceğini gösteriyor. Yazara göre müşterekler sadece doğal kaynaklara ilişkin bir kavram değil; aynı zamanda “insanların ortak yaşam alanlarını, ilişkilerini, dayanışma biçimlerini ve toplumsal yeniden üretim süreçlerini de kapsar.” Atasü

1 Bkz SHYD 9 (<https://shyenidendusunmek.com/2023/08/15/2021-shyd-konferansi/>) ve SHYD 11 (<https://shyenidendusunmek.com/2023/10/14/2023-shyd-konferansi/>) konferansları.

Topcuoğlu, müşterekler kavramının bu bağlamda özellikle, “mekân temelli topluluk çalışmaları, katılımcı planlama süreçleri ve dayanışma temelli sosyal politikalar açısından yeni açılımlar geliştirmesine” olanak tanıyabileceğini vurguluyor. Bu açıdan toplum merkezi veya mahalle sadece uygulama mekânları olmaktan çıkarak “müşterek yaşam pratiklerinin ve ilişkisel dayanışma biçimlerinin yeniden üretildiği” sosyal alanlar haline gelebilir. Atasü Topcuoğlu, Michael Hardt ve Antonio Negri, Silvia Federici ve Elinor Ostrom’un eserlerinden yararlanarak bir kuramsal çerçeve oluşturuyor; sosyal ilişkilerin müşterek olarak görülmesi, bakımın müşterekleşmesi ve kurumsal müşterekler üzerinden sosyal hizmetin nasıl özgürleştirici şekilde yeniden tahayyül edilebileceğini ayrıntıyla tartışıyor.

Bu bölümdeki ikinci yazı ise, bir yandan müşterekler kavramının tarihsel ve kuramsal kökenlerine geri dönüyor bir yandan da Türkiye’de günümüzde müştereklerin korunması konusundaki mücadelelerle tarihsel çitleme hareketi arasındaki bağlantıyı kuruyor. Zafer Çeler, Muğla’da kömür madenlerini genişletmek için zeytinliklerin ve ormanların yok edilmesinin önünü açan yasal düzenlemenin ve başka ülkelerdeki benzer süreçlerin aslında hiç yeni olgular olmadığını anlatıyor. Kapitalizmin oluşum aşamalarından beri var olan bu süreç, insanların ortak olarak kullandıkları mera, otlak ve orman gibi müşterek alanların güçlüler tarafından çitlenerek (kapatılarak) özel sermaye haline getirilmesinden başka birşey değil. Bu süreçte hem insanlar müşterekleri kullanamaz hale geliyorlar hem de tarımsal arazi gibi üretim araçlarından mahrum edilmeleri yüzünden geçinmek için ücretle çalışmaktan başka bir seçenekleri kalmıyor. Ancak mesele burada bitmiyor. Çünkü ta 15. yüzyılda İngiltere’den başlayarak insanlar müşterekleri korumak için hep mücadele etmiştir. Çeler, Federici gibi yazarlara atıfla, aslında müştereklerin verili olmadığını, mücadeleler ve dayanışma yoluyla, yani toplumsal ilişkiler yoluyla üretildiğini, diğer bir deyişle müştereklerin toplumsal olduğunu vurguluyor. Bu şekilde bakarsak, maden işletilmesi için tarım arazisi, orman ve meralara el konulmasını mümkün kılan yasal düzenlemeye karşı mücadeleye devam edilmesi, müştereklerin var olabilmesinin koşulu...

Bu bölümdeki son makalede Kutay Kutlu, neoliberal ekonomik politikalara bağlı olarak yaygınlaşan özelleştirme ve metalaştırmalar sonucu müşterekler kavramının yoğun bir şekilde tartışmaya açıldığını belirtiyor. Farklı sosyal bilimcilerin bu kavramı nasıl ele aldığını değerlendiren yazar özellikle eleştirel müşterekler literatürü üzerine bize ayrıntılı bilgi veriyor. Türkiye’de neoliberal ekonomi uygulamalarının ekolojik, kentsel ve kültürel müşterekler üzerinde yaptığı yıkım hakkında da detaylı bir literatür taraması sunan Kutlu’nun yazısı, değerli bir referans kaynak niteliği taşıyor.

Kitabın *İkinci Bölümü*, “İklim Adaleti, Çevre Mücadeleleri ve Sosyal Hizmet” başlığını taşıyor. Hava, su, toprak ve yaşadığımız kentler, yani “doğal” ve “toplumsal” çevre müştereklerimizi oluşturuyor. Bu bölümdeki yazılarda, iklim ve çevre adaletsizliğinin yoksulları, kırılgan grupları ve kadınları daha çok etkilediği anlatılıyor. Yazarlar, bu çevresel adaletsizliğe karşı mücadelenin toplumsal hareketler tarafından örgütlendiğini hatırlatarak, kimi zaman söz konusu hareketlere eleştirel bakmak gerektiğini de belirtiyor. Ayrıca bu bölümde, sosyal hizmetin yerel çevre mücadelelerinde oynayabileceği rolün altı çiziliyor.

Sinan Erensü yazısında tam da çevre adaleti ile sosyal hizmet arasında olması gereken ilişkiyi ele alıyor. Doğayı toplumdan soyutlayan yaklaşımlara karşı, çevresel eşitsizlikleri ve hak mücadelelerini kapsayacak şekilde doğanın toplumsallığına vurgu yapıyor. Çevre adaleti alanındaki çalışmalardan söz eden Erensü, çevre kirlenmesi, atık depolanması, iklim değişikliğinden kaynaklanan hava olaylarının etkileri gibi birçok olgunun etkilerinin pek çok ülkede toplum kesimlerine eşitsiz olarak dağıldığını vurguluyor. Sosyal hizmet disiplinin “çevresi içinde birey”e odaklanan yaklaşımının son yıllarda bu çevreye doğal çevreyi ve ekolojik olaylarını da dahil etmekte olduğunu belirten Erensü, sosyal hizmet uzmanlarının bireylerin ve toplulukların çevre ve iklim olaylarından kaynaklanan kırılganlıklarını da hesaba katan bir yaklaşım geliştirmeleri gerektiğini belirtiyor.

Bengü Kurtege Sefer’in yazısının çıkış noktası da çevresel adaletsizlik ve çevresel ırkçılık. Kurtege Sefer, çevresel adaletsizliğin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile de kesiştiğini belirterek, iklim olaylarından kadınların orantısız olarak daha fazla etkilendiklerini hatırlatıyor. Bununla birlikte kadınları çevresel adaletsizliğin kurbanları olarak gören veya iklim değişikliği karşısında kadınları görmezden gelen yaklaşımlar karşısında, yazarın farklı bir bakış açısı var. Genelde olumsuz bir duygulanım olarak addedilen öfke, kadınların iklim ve çevre adaleti talep eden hareketlere katılımını tetikleyen bir unsur. Kurtege Sefer, kadınların üretim ve yeniden üretimdeki rolleri düşünüldüğünde öfkenin bu hareketlere katılmalarında olumlu bir rol oynadığına işaret ediyor.

Latin Amerika deneyimleri üzerinden sosyal hizmetleri ve sosyal hareketleri tartışan Sibel Özbudun; baskı ve sömürü alanlarını sorunsallaştıran toplumsal hareketlerin, bu sorunları yeniden üreten politika ve mekanizmaları sorgulama konusundaki sınırlarına dikkat çekiyor. Sosyal hareketlerin toplumsal dönüşüm taleplerinin, siyasi irade ve perspektiften mahrum olduğu sürece olanaksızlığını, tarihsel örnekleri ile birlikte tartışıyor. Sosyal hizmet

kuram ve uygulamalarında eleştirel/radikal bir perspektifin gerekliliği ve sahip olunması gerekenlere dair projeksiyon tutan yazı, yeni tartışmalara ve pratik arayışlara dair çabalara katkı sunuyor.

Sibel Vurkun Çavdar ve Reyhan Atasü Topcuoğlu ise yazılarında Kırklareli’nde termik santral karşıtı çevre mücadelesini değerlendirerek, yaşam alanlarını korumak için harekete geçen yerel toplulukların mücadelelerine ve bu mücadele sürecinde yaşanan güçlenme pratiklerine odaklanıyor. Yazarlar, sosyal hizmet uygulamalarından olan topluluk çalışmasının yerelde örgütlenen kolektif eyleme dayalı çevre mücadelelerinde etkileri üzerine bir değerlendirme sunuyor. Bu yazı, sosyal hizmette makro düzey uygulamaların yapılabilirliğine örnek olması açısından önem taşımakta.

Gaye Yılmaz, suyun metalaşma ve ticarileşme sürecini uluslararası kurumlar ve anlaşmalar çerçevesinde ele aldığı yazısında, Marx’ın emek değer teorisinden hareketle suyun sermaye birikimi içindeki konumunu ortaya koyuyor. Yazar, suyun çıkarımı, iletimi ve işlenmesinde yaratılan artı değerın sermaye birikim süreçlerine dahil edilmesini ve bu küresel metalaşma sürecine karşı gelişen muhalefeti inceliyor. Dünya çapındaki su hakkı hareketlerinin kendi söylemlerinden yola çıkarak mücadele deneyimlerini eleştirel bir perspektifle ele alan Yılmaz, ekolojik perspektifle verilen mücadelelerde, kuramsal ve pratik arayışlarda eleştirel yaklaşımın önemini vurgulayarak, sosyal hizmet alanı açısından da ele alınması gereken önemli noktalara dikkat çekiyor.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) 2024 Dünya Sosyal Çalışma Günü’nün temasını, birlikte barışa ulaşma, birlikte yaşama, eşitliğe ve sosyal adalete ulaşma ve çevreyle dayanışma eylemleri çerçevesinde “Buen Vivir” (iyi yaşam) olarak belirlemişti. Konferansta bu konuda bir sunum yapan Thomas Fatheuer, kitaptaki yazısında kökeni Latin Amerika’nın And Dağları bölgesinde olan ve son yıllarda özellikle bazı Batılı ülkelerde doğayla uyumlu yaşamak anlamında popülerlik kazanan ‘Buen Vivir’ kavramını irdeliyor. Kavramın, Güney Amerika’nın yerli halkları için belirli bir bölgeye/toprağa bağlılık içeren bir toplu yaşam anlayışı içerirken, belirli siyaset anlayışlarının sahiplenmesi ile kısmen içeriğini yitirdiğini vurguluyor ve bu kavramın doğayı da içeren daha iyi bir yaşam idealine ulaşmakta yardımcı olup olamayacağı sorusu üzerine yoğunlaşıyor.

Kitabın *Üçüncü Bölümü*, “Dayanışma Ekonomileri, Kooperatifler ve Sosyal Hizmet” başlığını taşıyor. Dayanışma ekonomilerinin tanımı, potansiyeli ve açmazlarının ele alındığı bölümde, sosyal hizmet sunumu için alternatif olabilecek olan sosyal kooperatifler tanıtılıyor. Bölümde bir tarımsal kooperatif örneği de sunuluyor.

“Yeni Bir Refah Rejimine Doğru Dayanışma Ekonomileri ve Sosyal Politika İlişkisi” başlıklı yazısında Aslıhan Aykaç Yanardağ tarihsel bir perspektifle “devlet merkezli refah rejimi” ve “neoliberal refah rejimi” olarak tanımladığı farklı dönemlerde oluşan refah rejimlerini tanımlayarak başlıyor. Yazar, günümüzde ortaya çıkan sosyal sorunlar ve sosyal koruma ihtiyaçlarından hareketle, oluşacak yeni bir refah rejiminde dayanışma ekonomilerinin yarattığı imkanları ve risklerini değerlendiriyor. Dayanışma ekonomilerinin sosyo-ekonomik sorunlara yönelik geliştirdiği yapılanmalar hem ulusal hem de uluslararası alanda yaygınlaşıyor ve alınacak politik kararlarda “demokratik yönetim ve katılımcılık” özellikleriyle yeni perspektifler geliştirilebilir. Aykaç Yanardağ’a göre dayanışma ekonomileri yeni işkollarını ve farklı toplum kesimlerini kapsamaya yönelik bir potansiyel de taşımakta.

Derya Nizam ise yazısında sosyal kooperatifleri, Avrupa’da özgün bir yeri olan İtalya’nın yanı sıra Yunanistan, Hırvatistan ve Sırbistan örneklerinden hareketle karşılaştırmalı bir perspektifle inceliyor. Sosyal kooperatiflerin farklı ülkelerde sosyal hizmetler alanındaki konumlanmasını ve etkilerini irdeleyen yazar, sosyal ekonomi ve sosyal girişimcilik uygulamalarının ülkeden ülkeye farklılaşan yasal arka planlarını ve uygulama biçimlerini de değerlendirmekte. Nizam, Türkiye’de kamusal hizmet alanının daralmasına bağlı olarak özellikle belediyelerin öncülüğünde farklı topluluk kooperatif yapılanmalarının arttığını gözlemliyor. Bir yanıyla yaygınlaşan kooperatifleşme sosyal dokunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamakta. Ancak yazar, kavramın yaygın kullanımıyla tanımlandığı alanın dışına çıkmakta olması tehlikesine de dikkat çekmekte.

Hopa Tarımsal Kalkınma Kooperatifi başkanı olan Gökhan Şimşek, yazısında çay üreticilerinin artan sömürüsüne karşı “çay üreticilerinin insanca yaşam taleplerini” hayata geçirmek için faaliyet gösteren kooperatifin çalışma yöntemleri üzerine bilgi veriyor. Bölge halkının dayanışmasına dayalı olarak örgütlenen kooperatif bu dayanışmayı daha ileri götürerek ürettikleri çayı aracısız veya sadece kar amacı gütmeyen kuruluşlar üzerinden tüketiciye ulaştırarak kapitalist ilişkiler sisteminin dışında bir inşaa denemesi de sunuyor.

Kitabın *Dördüncü Bölümü* “Mülteciler ve Göçmenlerle Dayanışmak: Sosyal Hizmetin Rolü” başlığını taşıyor. Dayanışma, bu bölümdeki yazılarda da doğrudan ya da dolaylı olarak ortaya çıkan bir olgu. Bölümdeki yazılarda ele alınan temalar, kurumsal ırkçılığa karşı toplum temelli sosyal hizmetin önemi, mülteciler ve göçmenleri kırılgan/güvencesiz bırakan yasal koşullar ve bu koşullarda dayanışmanın yıkıma uğraması olarak sıralanabilir. Buna rağmen, radikal sosyal hizmet uygulamaları aracılığıyla göçmenlerle ve baskı gören gruplarla dayanışmak yine de mümkün.

Juliane Karakayalı ve Stefanie Kron yazılarında, Berlin’de mültecilerin kurumsal anlamda yaşadıkları ırkçılık deneyimlerine odaklanan bir çalışmanın bulgularını paylaşıyor. Yazarlar, özellikle savaş çıktığında Ukrayna’dan kaçan beyaz olmayan üçüncü ülke vatandaşlarının yaşadıkları ayrımcılıklara mercek tutarak, kurumsal ırkçılığın özellikle bu kesim için daha görünür olduğu tespitini yapıyor. Karakayalı ve Kron, sosyal hizmet desteğinin bu gruptan kişiler için neredeyse sadece toplum temelli örgütler sayesinde sağlanabildiğini ve bu durumun kurumsal ırkçılığı görünür kılmasının yanı sıra kurumlar dışı toplumsal örgütlenmelerin de önemini ortaya koyduğu vurguluyor.

Bölümdeki ikinci yazıda Songül Sallan Gül ve Özlem Kahya Nizam, uluslararası koruma başvuruçularının yerleştirildiği bir uydu kent olan Isparta’ya odaklanarak, Suriyeli, İranlı, Iraklı ve Afgan kadın göçmen ve mültecilerin kırılgan/güvencesiz (*precarious*) deneyimlerine mercek tutuyor. Bir denetim ve kırılgan yaşam mekanı olan uydu kentte, kadınlar ve aileleri yine de aileleri, akrabaları ve çevreleriyle dayanışma arayışı içindeler. Sallan Gül ve Kahya Nizam’ın sundukları araştırma bulguları, yasal mevzuatın ve kent politikalarının dayattığı mekânsal kırılganlıklar yüzünden, göçmen ve mülteci kadınların ekonomik ve sosyal prekaryalaşma süreçlerinden geçtiğini gösteriyor; bu da dayanışmanın yitimine yol açıyor.

Kitabın son yazısında Fırat Karçal ve Taner Artan, göçmen emeğinin Türkiye’deki koşullarını mevcut politikalar ve yasal düzenlemeler çerçevesinde kuramsal dayanakları ile birlikte tartışıyor. Göçmenlerle yerli işçilerin birlikteliğinin kaçınılmaz olduğu çalışma alanlarında göçmen işçilerin koşullarını, maruz kaldıkları yaklaşımlar ve sonuçlarıyla ele alıyorlar. Birlikte yaşamının gönüllülük temelinde inşası için verilecek mücadelelerin, baskı karşıtı uygulama çerçevesinde ayrımcılık ve ırkçılık karşıtı pratikleri kapsayan, sınıfsal niteliğine işaret ediyorlar. Gönüllü birlikte yaşamın varılacak bir sonuçtan ziyade bir tutum olabilmesi için farklı zaman ve mekanlarda uygulanmış sosyal hizmet pratiklerinden örnekler veriyorlar. Karçal ve Artan, Türkiye’de toplumla sosyal hizmet uygulamalarının neleri kapsayabileceğine dair önerilerin de yer aldığı yazılarında, sosyal hizmetin savunmasız toplumsal kesimlerden taraf olmasının ve politik karakterinin önemine ve güncel arayışlara duyulan ihtiyaca dikkat çekiyor.

Müşterekler, Ekoloji Hareketleri ve Dayanışma Ekonomileri Bağlamında Sosyal Hizmet başlıklı bu kitap, dört farklı tema etrafında sosyal hizmet çalışmalarına çok önemli pencereler açıyor. Yazıların bazıları kuramsal ve kavramsal olarak geniş bir literatürü okurlara sunarken, bazı yazılar ise vaka çalışmaları ve saha çalışmalarının bulguları aracılığıyla tartışılan kavramların sosyal

hizmet alanında nasıl kullanılabileceğine örnekler sunuyor. Bu kitabın, ele aldığı konular hakkında bir kaynak kitap olacağını umuyoruz.

Kaynakça

- Ahi, Y., Kerestecioğlu, İ., Kolluoğlu, P. ve Tekin, U. (Der.) (2022). *Bakım Merceğinden Yeni Sosyal: Deneyimler, Öznellikler, Tartışmalar. Deneyimler, Öznellikler, Tartışmalar*. Ankara: Nika.
- Tekin, U., Kolluoğlu, P., Oktay Erol, S. ve Şahin Taşğın, N. (Der.) (2024). *Çoklu Krizler Gölgesinde Sosyal Hizmet. Dünyaya ve Topluma İhtimam Göstermek*. Ankara: Nika.